

Sz. Tóth Gyula

Levél a Költőnek, Török Nándornak

Új kötete, az Útról valló útravaló kapcsán

Amikor a tiszteletpéldányt megköszönöm, jó szokásomhoz híven igyekszem visszajelezni a kötetről/hez. Mindezt tanári attitűddel, mondhatni alapos elemző átforgatás után, impressziókkal összefogva az élményt, nyitásokkal hozzájárulva a későbbi felfedező szándékokhoz.

És szól a dal: *Nagy utazás...*, Dés László zenéje, Bereményi Géza szövege. A *Sose halunk* meg című filmben (1993) Presser Gábor énekelte, aki ismeri, dúdolja velünk. (Nekem a Malek Andreával készült eredeti felvétel jobban tetszik.)

Ez is eszembe jutott Török Nándor új verses kötetét forgatva. Török számára ilyen az élet. Közben: tájékozódni, megismerni, meditálni, meg-megállva, értelmezni, érezni, dohogni, továbblendülni, föl-föl, a magasba, magasra, a fény felé: az értelem, a tisztaság ege felé – a Földön. Amíg mozgunk.

A karcsú kis kötet valóságos műtár, a szerző alkotásainak és alkotásközegének teljességét adja. Külön rovat: Művészi előadásban megjelent versek cd-n és a világhálón, címeikkel, előadókkal, megzenésítőkkal. A szerző fényképen is megmutatkozik Törökné Kalász Éva villantásával. A borítót Pereszlényi Helga tervezte. Szóval, gondos anyagkezelés, a termés betakarítva. Ebből a szempontból felvetés: az eddigi versek, kötetekről szóló recenziók, véleményezések is helyet kaphattak volna. Ez 5 év termése, közülük jónéhány vers megjelent korábban, kötetben. A mostani gyűjtemény 8 fejezetben, általában 7-8 db. Aztán megugrik szám: 14..., 28..., 16. Miért? Több lett az élmény.

Művészi darab: szó, gondolat, kép, egyben, megkomponálva: mint a külső borítók, az első a természeté, a hátsó szavaké, mondatoké, idézve a versekből, mintegy díszes úticsomag, jelezve a természet és a gondolkodás egységét: itt erről lesz szó. Nem csalódunk. Az előszó összegzi a szerző szándékát: világosan, pontról pontra, microértekezés. Közben belül, színező megerősítésül, fotók szövik a harmóniát. (A borító és a belső fotók Kopasz László munkái.) Mindez, mintegy hivatalos kancellári pecséttel lezárva rögtön az első oldalon, üde látvány, jelzi, ez munka, kérem, a szerző elérhetőségeivel. Szellemes árukapcsolás, és nem hagy bizonytalanságot: az útvonalak vezető csillaga „nyomja rá bélyegét” a vállalkozásra: Voltaire velünk van. Ez jó ajánlás, biztat, de ennek meg kell felelni.

A természetbe csomagolt ember, izgalmas. Keljünk útra hát, Török Nándor verses útikalauzolásával. Az Előszó megadja az irányt: „Keresni kell a jót, a jó utat, a helyes utat. Az értelmén alapuló helyes irányválasztás lehetőségét.” Kövessük,

nézzük a tájat., figyelve a szerző jeleit, útmutatásait, de nem mellékesen, az olvasó, mint értő utazó, magára nézvést értékeli a látottakat, más nézőpontból, más hatások alatt, másként éli meg a „magaszabta, egyéni útját”.

A levélíró szerényen említi, hogy régóta, folyamatosan követi a szerző verseit, köteteit, hosszabb-rövidebb formában írásban is visszajelzett értékelve a műdarabokat, segítve a szerző ambícióját. (Lásd a szerzőnek eljuttatott kéziratok, publikációk, kötetbemutató.) A korábbi sorozatokból a szerző is beválogat verseket idei gyűjteményébe, hát illően én is hozzáteszem a magam jegyzetét. *Természetjárás a költővel, avagy verses túra* (Török Nándor: Egy Áprilys októberi nap, avagy jelentés a Csanyik-völgyből. Bemutatja: Irodalmi Rádió, Miskolc, 2020.)

A költő áll éber lesben. Az ismerős hangokat figyeli. A baráti sorokat megtoldja, folytatja. Verseket kergetőznek a fák között, rímek, képek, szavak, lírafonal szövődik. A fák utat engednek a lendületnek, befogadnak, terelnek. Az erdő lombja színes szőttest borít a tájra, védve embert, lelket, és inspirálva: a természet szívesen látja azt, aki szeretettel, értőn közelít. A természet és az ember harmóniája versek szálain. A leshelyen puska helyett szóval véd a költő. Nincs egyedül, egy költőtárs jó példa, segít neki. Ő tovább viszi a sorokat, a hallgató, s immár néző vele barangol. A jelentés mint ciklus folytatódik. Minden együtt, az erdő kellékei felfűzve: *Téli fejsze, A csend, Térdig az avarban, Egy csuszka, Csuszka-kaland, Bársonyvánkosok, Az utolsó hegy, A Kecse-lyuk, A barlang, Holdviola, A holdviola még elvirágozott, Holt fák...*

És megidéződik a halhatatlan poéta, újabb találkozás, szinte halljuk a baudelaire-i finom-halk felkiáltást s érezzük igazát: „Templom a természet...” Folytassa hát, aki tudja... vendég, barát, a jelképek erdején...

Természetjárás a költővel – verses túra. Kompozíció született, színek, hangok, ritmusok, dallamok. Nagy ötlet, szép megjelenítésben. Fotók: pixabay.com, Videók: pexels.com, Zene: Robert Farmer. Szerkesztették és felolvastak: Zsoldos Árpád és Andrienn.

A holt fák a völgyben egy irányba dőlnek... És mégis élnek, éltetnek, teszi hozzá bizton érzéssel a néző. Csak megpihennek. Tavasz, ősz, mindegy, az ég fénye bevilágít a fák közé, s megújít. „Az Élet él és élni akar...” – köszön be Ady is. A költők vigyáznak a strázsán, jó tudni e szeles időkben. Fogadjuk meg mi is az intést. (2020. április 15.)

Tehát most nincs más dolgunk, mint fölülni a hétökrös szekérre, és követni a szerző útját, hallgatva vezetését, tűnődve gondolatain. Ekkora mennyiségnél el kell tekinteni az egyes versek elemzésétől, még verstani sillabuszok felmondását, keresését sem vállaljuk, lévén egy Egészről van szó, így próbálunk közelíteni a műhöz. Jellemzők: tisztelgés nemes, jeles nagyok, példaképek előtt... változatos versformák, szabadvers... (76–86.). parabolák – erkölcsi példabeszédek, ember-

ről embernek. Xénia – többjelentésű, az élet több területére érvényes, játékos ön/fricskázó szellemességgel megírt rövid sorok, aforizmákká rögzülnek, útravaló ajándék, ön/védelmező szándékkal.

A sűrűsödő tartalom továbbgondolásra inspirálja az olvasót. Mert nagy kérdések forognak a verskorongon, mint megismerés, megismerni a lehetetlent tiszta elmével „A valóságot urald odafönt és itt lent, / magadban ismerd meg a nagy ismeretlent” (28–29.). Komoly filozófiai dilemmák, súlyos feladat. (A figyelmes olvasónak több időre van szüksége az értelmezésre, próbálkozik.) Tisztelgés a nagy példaképek előtt, mint Dante, Goethe..., megismerve tanításait, azokat felszívva, új erővel a világ megismerésére. Ezzel segítve az önmegismerést, az identitást. Mi a *feladat* Wass Albert kispapja számára? Megtalálni a *helyet*, a *cselekvést*, amiért a világon van. (Gide a Saint-Exupéry *Éjszakai repüléséhez* (Vol de nuit) írt Előszóban mondja: „Az ember boldogsága nem a szabadságban, hanem egy feladatot elfogadásában van... Az ember nem találhatja meg célját önmagában, hanem alárendeli magát és áldoz valaminek, ami uralkodik rajta és belőle él.”)

Mi a feladat Török Nándor számára? Úgy tűnik: a tanulás, a küzdő megismerés, a vívódó helykeresés. A „descartes-i módszerek” biztonságában (29.). Itt okkal vetődik fel Fehér. M. István fordított tétele: „Vagyok, tehát gondolkodom”. Amit Sartre filozófiára transzponálva, mozgósítja, cselekvéssé teszi a gondolkodást. Ezt alkalmazza József Attila *Eszmélet* című versének elemzése során. (Vonatkozó hivatkozás: Sz. Tóth, *Mélyből a magasba az ESZMÉLET francia fordításával = Eszmélet, A tizenkét legszebb magyar vers 11.*, alkotó szerkesztő: Fűzfa Balázs, Szombathely, Savaria University Press, 2013, 347–365.) Itt Fehér M. József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája kapcsán idézi Gadamert: „aki megért, már mindig is egy történésbe van bevonva, amelynek a révén az értelem érvényesíti magát”, „mint megértők, valamely igazságtörténésbe vagyunk bevonva”. De itt találjuk Alföldy Jenő megállapításait is: *Az eszmevilágot jelképező égre veti tekintetét a költő. A régi, newtoni világképre utalnak a 'fogaskerekek'. Az új törvények azonban éppúgy nem véglegesek és kikezdhetetlenek, mint a régiek. Az eszmélkedés nem zárható le önkényesen. Az eszmélő ember nemcsak a világ törvényszerűségeit ismeri föl, hanem azokat a kiszámíthatatlan változásokat is, amelyek a törvényeket megbontják”. „A lét a halál tükrében világosodik meg”.)*

Vagyis egyrészt itt gondolkodón cselekvő folyamatról van szó, másrészt a költemény által rajzolódik fel a filozófia. Ez messzire vezet, de haladhatunk ezen a vonalon. Ma a határtalan szabadság gátlástalanságot szül. A honi lakos sem mentes ettől. Mint a jegyzetelésre hajlamos megfigyelő ezt nap mint nap tapasztalom, de lejegyezni sok, hát még kerülgetni, kikerülni, meg- és túlélni! A filozófiát nem könyvek hordozzák, oda van kötve, de a gondolkodás Ég és Föld között az ember fontos kötelessége. Ezért ajánlható meglátogatni a Filozófiai Kertet a

Gellérthegyen (lásd: <http://kepeskronika.blogspot.com/2022/04/zarandoklas-filozofiai-kerthez.html>, 2001-óta áll ott a különös szoborcsoport: „Gyakran tévesen úgy említik, mint a 'filozófusok kertje', holott az alakok között egyetlen filozófus nem található. Másról van tehát szó. Wagner Nándor valami hasonlót alkotott a szobrászat nyelvén, mint Weöres Sándor a költészet szavaival. Ugyanaz érvényes erre az alkotásra is, mint amit a *Teljesség felé* befejező soraiban Weöres Sándor saját művéről ír: 'több mint világnézet és kevesebb, mint vallás'. A mű – mindkét mű – rendeltetése nem az, hogy valamit elhiggyünk, hanem hogy igazi lényünkre, valódi világunkra eszméljünk. A Kert a bölcsességgel történő találkozás helye. Ezért kapta a Filozófia Kertje nevet, hiszen a filozófia nem mást jelent, mint a bölcsesség szeretetét.” (Lombos Antal) E tekintetben példa Tusnády László munkássága, melyben „az értékmentésünk kap kozmikus jelentést, értelmet kap”.

Nem könnyű, mert az ember bonyolult. Sőt, „Az emberben minden ott van.” Ezt „tényként kezeli” a költő, és sorolja, mi minden van ott (61–70.). Az állat is. „La bête humaine” – emberi fenevad, már, többek között, Zola is megírta 1890-ben. (A magyar fordítás enyhébbre veszi: *Az emberi dúvad*, ford. Adorján Sándor, Révai, Bp., 1928.) És hogy Isten is ott lenne az emberben? Kétségtelen, van, aki hajlamost Istent játszani – *Homo Deus*, ahogy Yuval Noah Harari leírja könyvében. (Az ismertetést lásd Sz.Tóth, Partium, 2020/2., tavasz, 100–110.) Ez nagy és érdekfeszítő téma lehet egy nyitott, teológusok részvételével is rendezett tudományos konferencián. A kötetből kitetszik, hogy Török Nándor vallja és követi (noha nem hivatkozik rá) Kantnak az emberről feltett első három filozófiai kérdését. De kívánczik a negyedik: „Mi adatott meg, hogy reméljen?” Török magasra tör, a mindenséggel kívánja mérni magát. És mi van az Égen túl, ami segíthet még? Ez már a hit világa. Ne mondjunk le róla – „minden klerikális felhang nélkül” (6.). Miként Ady Endre is, a fény felé tartva, az erényt, az igazságot követve (amely nem is olyan „egyszerű”) felteszi a kérdést: *Ádám hol vagy?* És válaszol: „És hogyha néha-néha győzök, / Ő járt, az Isten járt előttem. / Kivonta kardját, megelőzött.” És pontosan bejelöli a saját helyét: *Az Isten balján*.

Sorsok, emberek, felelősség, álmok... visszatérő súlyos szavak, árnyékolják a nagyvárosi panelfalat. Ahol az ember álcázva csomagolja reményét. „Álmodnak éberen, álmodnak mámorban. / álmodnak maguknak egy szebb s jobb hazát” (107.). A versekbe ágyazott gondolatmenetből ez is következhet: (az ember) felkel és jár. Mert így csak összetéveszt helyzetet és hazát. És rosszakat álmodik tovább.

De folytassuk. A költő mint útikalauz diktálja a tempót. Országjárás keresztül kasul: Balatonfüred, egy súlyos betegségből való gyógyulás emlékével tisztelgés Tagore fájánál. Ha már erre visz utunk, végigpillantunk a sétányon, sorjáznak az emlékek, szobrok és fák. Ott néz le ránk Kőrösi Csoma Sándor, akit „tudásszomból fakadó nemes kalandozási vágya” Tagore hazájába is elvezette. „Az indiai köl-

tő füredi fája és székely atyánkfia páfrányfenyői mellett még egy kapocs köti össze a két jeles férfit: Kőrösi Csoma Sándor tudományos munkáinak java történetesen éppen Kalkuttában jelent meg, Rabindranáth Tagore szülővárosában! A mai Balatonfüred mindkettejüknek méltó emlékhelye, azt bizonyítva, hogy nincs idegen-ség, nincsenek távolságok, csak hidak vannak, amelyek erőt adnak az emberiséget forgácsoló, nehéz időkben is!” Ozsváth Sándor művelődéstörténész szívet, lelket melengető sorai *Testvérfák* című írásából. (Magyar Nemzet, Lugas, 2022. június 11.) *Testvérfák – életfák*. Mindezek fényében és hatása alatt, az olvasó-utazó azt vallja: „megérkezni nem halál”, mint a kötet kerouaci vezérmottója hirdeti. Ha megérkezel és fát ültetsz, éltetsz. Az élet élni akar, inti az őrzőket Ady Endre.

Futunk az úton: Szigliget, Szentendre, Miskolc, Tokaj. A vidám, kedves tájak lendítik a hangulatot. Ám az izsáki homokháton át Kiskörös felé menet szürkül a kép. (*A Puszta télen*, 2019, Kiskörösi remix 104–105.) Vele tartunk, ismerjük a vidéket, az invitáló költő eddigi verseit és a nemes-nemzeti célszemélyt, annak költészetét. Nem megyünk hát üres kézzel és szívvel. A magunk érzéseit eme úti csomagban visszük magunkkal, a sajátunk ezzel telítődik, de háttérben szunnyad. Izgalmas várakozással vágunk neki, van előképünk, biztató előérzetünk. Nagy a várakozás a házba toppanás előtt: készülök-e mondani valamit, vagy várok valamit? Inkább: várakozás, valami enyhítő a menet közbeni nyomasztó élményhez. A házban nem motivál a nagy költő szelleme, illetve gazdag költészetéből „csak” a „szabadság, szerelem” kerül elő, mint fogalmak. De a betérő utast nem „dobja fel”, inkább lesújtja. A hely szelleme nem fordítja a föld felé: fáradt sas lelke nem szabadul a látványtól, nem izzítja az érzést: lesz még búzatenger, a pálinka már palackban várja, hogy lendítse a vándor hangulatát. Nem idéződik fel a vidék szerelmes költőinek világa, például Dobozi Eszteré, aki Alföldy Jenővel ezen a tájon élt, pár évvel ezelőtti haláláig, aki a kecskeméti Kodály Zoltán művészeti középiskolában igazgatóként vitte tovább Kodály szellemét és gyakorlatát. A haza a magasban marad. Petőfinél a föld, a táj a hazát jelenti, még Adynál is, az ugar szűzi föld, és jó, hogy vagy „Hú Bakony-erdőm”. 1909-ben már ezt vallja: „Föl-földobott kő, földedre hullva, / Kicsi országom, újra meg újra / Hazajön a fiad”. Ország – haza – nemzet... nem csak térkép e táj a tragikus sorsú költőnek, igazán rossz időkben.

Ám, az üvöltő szelek nem szűrik Kodály hangjait, és mit nekem ti zordas ordasoknak vicsorgása! A szent hely, a Petőfi-ház, a vele való találkozás nem löki: ide veled régi kardom! A tájban sem érzi magát otthon. Nagy a távolság közte és a haza között, a mélyen érzett, a vágyott szabadság, a haza szinte elérhetetlen magasban van, szimbólumokkal nem lehet csatát nyerni. Távolodik a nagy költőtől is. Akit „tettekben fogant hangulat” (105.) mozgatott. Mert a tájhazát szerető költő kardot ragadott, csatába ment, halni is kész volt. Török Nándor „újrakeveri” a

történelmi-költői-földrajzi vidéket, a saját, pillanatnyi attitűdjére hangolja az elemeket, az eredetiek „ordasok közt” fájón eltűnnek – szomorú minőség születik. E szüzi földön valami rág? A költőt elragadja a hév, ordasokat vizionál.

Új melódiára vált az olvasó-hallgató, vigasztalja magát: a csúnya látvány egyszeri, volt és van ott még, mi szépség. Még ne temessük az országot. És igen, „elképzél egy jobb hazát”. Tavasszal kihajt a növény, tisztul a táj. A Bács-Kiskun megyei költők, írók sorokat vetnek a papírra, mások a földet művelik, bor is, pálinka is terem. És nincs messze Lakitelek, a Hungarikum Liget éltető motívumokat kínál.

A Kárpát-medencében több erő és szépség van, mi összeköt, például a magyarságot összehozó közös éneklés a Szlovákiát és Magyarországot összekötő komáromi Erzsébet hídon, a nemzeti összetartozás jegyében, vagy a visszatérően erőt mutató Csíksomlyói zarándoklat, ami példa lehet Európa számára is. És ez biztató vigasz és remény a Kárpát-medencében utazó számára. Sok érzékeny kérdés, téma vetődik fel a nagy utazás során. Például van: lakhely, otthon, haza. Mi az egyik, mi a másik, és mi közös bennük? Van-e közös bennük? A költő részéről a dilemma lezárva: „Haza, Bodrogeközbe” (123.).

Bő válogatás, és nem is teljes, a 2017. esztendő előtt is születtek versek, és a mostani kollekció még nem éri el a bűvös 100-at. De lesz még folytatás. Ballag a vándor, hagyja a hétökrös szekeret, tán hintóra is vált. A költő szinte éteri tisztaságot keres és vár el az embertől. De éreznie kell, csikorog a kerék, a sár is húzza. Maga is tudja, az emberben ott van minden...legalábbis sok minden... a „nárcisztikus önimádat” is, tesszük hozzá, amit nyomós elemző érvek alapján állít Kepe Nóra, a fiatal társadalomkutató „*A közösségi média önimádó embere*” című könyvében. A technológiák által fejlesztett, a média által gerjesztett világban nem könnyű rátalálni a józan útirányokra. De az esendő emberben benne van a *lehetőség* és a *felelősség*. A költő ennek szép példáját mutatja, kapaszkodókat kínál. Tehát, rajta ember, műveld magad és kertjeinket.

Az új, válogatott gyűjtemény alapján összegzésként mondhatjuk: mennyiségre is nagy produktum, színes, különböző versformákkal, verstani példákkal, érzésekkel, forrongó gondolatokkal, változatos témákkal. Röviden: „bölcseledő” verselés. Versvár, nemes gondolatokkal alapozva, körülbástyázva. Mindez keretet ad a költeményeknek, de egyúttal átfogják azokat, olykor keményen hatnak, kicsit merevítik a költői futamokat. Mintha a versek biztosítására szolgálnának, nem hagyva kétséget az eszmei mezsgyéken való mozgásukról. Az Előszó indítását is ideszámítva: amolyan deduktív metodika hatása érződik. A túlbiztosítás olykor nem engedi levegőzni a költeményeket. Legalábbis terelik szárnyalásukat. A költeményeknek áradásra van szükségük, hogy magukkal ragadhassák az olvasót, s teret nyissanak számára. Mint az első négy fejezet versei, de megjelenik a fanyar önismereti kép (*A költő létrája*, 22.), megcsillan a játékoság, s piciny humor később is (*Egri induló*, 116.).

A címhez méltón útráról vall a költő, és ezt ajánlja útravalónak. Mondhatnánk: Fejforgató – Felforgató – Tollforgató. Nemesítő, az embert kívánja nemesebbé tenni. Török Nándor nem a Nyegle Madách *Az ember tragédiája* 11. színeéből, aki figyelmeztet: „Egymást szedtük rá azzal, hogy tudunk: Most a valónál mind elámulunk.” Az olvasó a köszönet hangján hozzáteheti a „magaszabta, egyéni útján” szerzett saját benyomásait, érzéseit, gondolatait. Így lesz teljesebb a világ. És születik dialógus... Ehhez kapóra jöhet Németh Pál hatalmas ívű esszé- és tanulmánykötete, ajánlatunk: *Az írás és az olvasás felelőssége*. Czine Mihály szerint a „tudós és tiszteletes a világ dolgait egységes egészként, a világ eseményeit összefüggő folyamatként fogja fel, a Soli Deo Gloria hitében”. (*Mundus*. Magyar Egyetemi Kiadó, Bp., 1998.)

A tárgyalt verseskötetről szólva hangsúlyozzuk: az egészre koncentrálnak formálunk véleményünket, ideje elmélyedni az egyes versek merengető soraiban. Dallal kezdünk, zárunk dallal, a megannyi tanulság közül: „Okosabban kéne élni, annyit mondhatok. (Apostol, ez „csak” egy zenekar neve, de elgondolkodtató.)

Kelt: Budapest, 2022. június végén

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2022*)

